

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 796 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investitsion marketingni rivojlantirish asosida mintqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari.....	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizm tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafruz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	

Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari	135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modelashtirish	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili	149
Talipova Dilfuza Nabiyeвна	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan	170
Ilgamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari	178
Kamilova Iroda Xusniddinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	

Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Firuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimliklarni baholashni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Акбарова Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari.....	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlyat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлович, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarini.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi	504
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	513
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
“Зелёная экономика” как фактор повышения экономического роста страны	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	

Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	
Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili.....	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari.....	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi.....	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	

Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан...	719
Рузибоева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarini tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmamadovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar.....	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rne	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri.....	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	

chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-443-sonli qarorida² keltirilgan chora-tadbirlar bu borada belgilangan dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Bugungi kunda nafaqat yurtimizda, balki ko'plab rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda ekologik muammolarga yechim sifatida elektr energiyasi bilan quvvatlanuvchi transport vositalarini ommaga keng jalb qilish maqsadida turli ilmiy tadqiqotlar, izlanishlar olib borilmoqda. Avtomobil sanoati bo'yicha tadqiqot olib borgan mutaxassislarning fikricha, elektromobillar savdosi yaqin yillarda benzin va boshqa turdagi yonilg'ida harakatlanuvchi mashinalar savdosidan bir necha barobar ortib ketishi kutilmoqda.

Xorijlik olimlar Kenan Degirmenci, Maykl H. Breitner³ning fikriga ko'ra, elektr transport vositalari atmosferaga turli zararli gazlarini chiqishini kamaytirish bilan bir qatorda ushbu transportning narxi boshqalarga nisbatan ancha yuqori ekanligini ta'kidlaydi. Yana bir guruh mualliflarning⁴ qayd etishicha, Norvegiyada shaxsiy transport vositasi egalari elektromobillardan foydalanishni targ'ib qilish maqsadida davlat darajasida katta islohotlar amalga oshirilmoqda, xususan, soliq imtiyozlari, yo'l haqi va boshqa turdagi rag'batlantirish tizimi joriy etilgan. Olimlar D. S. Kuzminich, L. N. Parshina, A. V. Silin, O. N. Grinyukning fikricha⁵, elektr transport vositalarini ishlab chiqarish ekologik jihatdan eng maqbul ekanligini ta'kidlab, avtomobil transportidan intensiv foydalanish ekologik vaziyatga salbiy ta'sir ko'rsatayotgani sababli bugungi kunda Rossiyada avtomobil transportida elektromobillar soni yildan-yilga ortib borayotganini qayd etib o'tganlar.

Mahalliy olim S. Yusupov o'z tadqiqotida⁶ bir yilda 1 ta elektromobilning harakatlanishi issiqxona gazlarini yiliga 2,5 tonnaga kamaytirib, an'anaviy yoqilg'ida harakatlanadigan avtomobil 15000 km masofani bosib o'tish davomida atmosfera havosiga 3,5 tonnaga yaqin zararli gazlar tashlashi va bu gazlarning 65 % aynan issiqxona gazlarini tashkil qilishini ta'kidlaydi.

Yuqoridagi izlanishlar hamda mutaxassislarning fikr-mulohazalarni tahlil qilish shuni ko'rsatmoqdaki, bugungi kunda elektromobillarga bo'lgan talab iste'molchilar o'rtasida ham katta qiziqishga sabab bo'lmoqda, biroq ushbu tarmoqni rivojlantirish bilan bog'liq bir qator muammolar mavjud bo'lib, bular jumlasiga xizmat ko'rsatish tarmog'i ya'ni, ta'mirlash va elektr yonilg'i quyish shaxobchalarining rivojlangan infratuzilmasi mavjud emasligi soha rivojiga ta'sir etmoqda, deb hisoblaymiz.

ASOSIY QISM

So'nggi yillarda jahonda tabiiy ofatlar va inson omili tufayli ob-havo, atrof-muhit hamda ekologik vaziyat Yer sharining barcha mintaqalarida sezilarli tarzda o'zgarmoqda, suv va tuproq tarkibi tobora ifloslanmoqda, o'simlik va hayvonot turlari kamayib bormoqda. Bu esa, o'z navbatida, atrof-muhitga, sayyoramizdagi barcha insonlarning sog'lig'iga keskin salbiy ta'sir ko'rsatmoqda⁷. NCEI (atrof-muhit ma'lumotlari milliy markazi)ning bergan ma'lumotlariga ko'ra⁸, so'nggi 9-yil mobaynida anomal issiq rekord darajada ko'tarilgan. Buning natijasida dengiz sathi ko'tarilib, muzliklar yiliga o'rtacha 3 mm hajmda erimoqda.

Shimoliy Amerika va Yevropadagi kuchli momaqaldiroqlar, Turkiya va Suriyadagi yirik zilzilalar, Kaliforniyadagi o'rmon yong'inlari, Markaziy Osiyodagi jazirama va qurg'oqchilik kabi iqlim o'zgarishining ta'siri bugun Yer sharining dolzarb muammolaridan biriga aylandi. Bundan tashqari, kuchli bo'ronlar ulushi ortib borayotganiga ishoralar mavjud.

Avtomobilsozlik sanoati ishlab chiqarish sanoatida yetakchi tarmoqlardan biri bo'lib, uning ulushi ishlab chiqarish, mahalliyashtirish va aholini ish bilan band qilishda iqtisodiyotning lokomotivi hisoblanadi. Shu bois mamlakatimizda avtomobil sanoatini rivojlantirish, istiqboldagi 300 mingta elektromobil ishlab chiqarish maqsadlarini ruyobga chiqarishda innovatsion faoliyatga asoslangan tashkiliy, texnik-texnologik jarayonlarning yangi

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 19-dekabrda PQ-443-sonli "Elektromobillar ishlab chiqarishni tashkil etishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. <https://lex.uz/uz/docs/-6316583>

3 Kenan Degirmenci, Michael H. Breitner. Consumer purchase intentions for electric vehicles: Is green more important than price and range? Transportation Research Part D: Transport and Environment. –Volume 51, March 2017. –Pages 250-260.

4 Avi Chaim Mersky, Frances Sprei, Constantine Samaras, Zhen (Sean) Qian. Effectiveness of incentives on electric vehicle adoption in Norway. Transportation Research Part D: Transport and Environment. –Volume 46, July 2016. –Pages 56-68.

5 Переход на электромобили для улучшения экологической ситуации / Д. С. Кузьминич, Л. Н. Паршина, А. В. Силин, О. Н. Гринюк // Гуманитарные и естественные факторы решения экологических проблем и устойчивого развития: Материалы семнадцатой международной научно-практической конференции. Новомосковск, 16–17 октября 2020 года / Российский химико-технологический университет имени Д. И. Менделеева; Новомосковский институт. – Новомосковск: Новомосковский институт (филиал) федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования "Российский химико-технологический университет имени Д.И. Менделеева", 2020. – С. 85-89.

6 Yusupov Sarvarbek Sodiqovich. Mamlakatimizda elektromobillarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha yaratilayotgan imkoniyatlarning tahlili va infratuzilmani yaratishning ahamiyati. KIMYO INTERNATIONAL UNIVERSITYIN CENTRAL ASIAN JOURNAL OF STEM ISSN 2181-2934 <https://stem.kiut.uz/index.php/journal/article/view/72/69>.

7 <https://parliament.gov.uz/upload/iblock/074/fpjeggfutkglyz-jzajpbdbodcelhrf%20dwvnbcthwncsyq.pdf>.

8 <https://www.ncei.noaa.gov/access/monitoring/monthly-report/global/202309>.

ko'rinishlarini yaratish, joriy etish va sohani takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Yangi ko'rinishdagi texnik-texnologik jarayonlar, ya'ni, innovatsiyalarni qo'llash asosida avtomobilsozlik sohasiga hissa qo'shadigan ishlab chiqarish korxonalarining innovatsion faoliyatini yetarli salohiyatga ega bo'lish uchun xorijiy investitsiyalar jalb etilmoqda⁹. Albatta, bu va bu kabi hodisalarni faqat iqlim o'zgarishi bilan bog'lab bo'lmasa-da, statistik ma'lumotlarda ularning ulushini sezilarli darajada yuqori ekanligini ko'rishimiz mumkin. Bu kabi muammolarni yumshatish uchun aksariyat davlatlarda "yashil" iqtisodiyot tushunchasi tobora targ'ib etilib, mazkur sohada faoliyat ko'rsatayotgan tadbirkorlar turli darajada rag'batlantirib kelinmoqda. Jumladan, Atmosferaga karbonat angidrid chiqarilishini kamaytirish maqsadida Yevropa Ittifoqi¹⁰ hamda Kaliforniya shtati¹¹ 2035-yildan boshlab benzin va dizel dvigatelli yangi avtomobillarni sotishni to'liq taqiqlash tizimi joriy etilishini e'lon qildi. Albatta, bunda aholi turmush tarzi, iste'molchilarning innovatsiyalarga ta'sirchanligi, haydovchining malakasi, yoshi, jinsi, oilaviy sharoiti, yashash joyi, ijtimoiy-iqtisodiy holati, huquqiy savodxonligi kabilar inobatga olinmoqda. Shu bilan bir qatorda, ko'plab davlatlar elektromobillardan foydalanish salmog'ini oshirish maqsadida davlat strategiyalari va subsidiyalar orqali, soliq imtiyozlari, shu jumladan, texnologiyaning o'zi bilan bog'liq turli omillarga, masalan, operatsion xarajatlar, zaryadlash infratuzilmasini yaratish bilan bog'liq turli imtiyozlar joriy etmoqda.

Daniya, Isroil va AQShda elektr transport vositalarining ishlashini ta'minlash uchun samarali infratuzilma yaratilgan bo'lib, batareyalarni qayta zaryadlash stansiyalari tarmog'i rivojlangan.

Elektromobil sanoati bugungi kunda dunyodagi avtomobil sanoatining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Buning asosiy sababi so'nggi yillarda tabiatda bo'layotgan turli o'zgarishlar, xususan, iqlim o'zgarishi, ekologiya bilan bog'liq bo'lgan boshqa muammolar, aholining o'sib borishi, cheksiz ehtiyojlar va resurslarning kamayib borayotganiga elektr transport vositalari qisman yechim bo'lib, yuqorida keltirilgan muammolarga ta'sir ko'rsatmaydigan va yuqori samaradorligi bilan ommani jalb etib kelmoqda. Bundan tashqari, elektromobil sanoati quyidagi muammolarda ahamiyatga ega hisoblanadi:

- **Ekologik muammolar:** An'anaviy avtomobillar ajratadigan zaharli gazlar tarkibida 200 ga yaqin birikmalar bo'lib, ularning aksariyat qismi zaharli gazlar hisoblanadi. An'anaviy turdagi avtomobil gazlari bilan ifloslangan muhitda uzoq bo'lish organizmni umumiy holsizlanishga olib keladi. Aynan avtomobillardan chiqayotgan zaharli gazlar bilan ifloslangan havodan nafas olish natijasida nafas olish yo'llari, yurak kasalliklari, insult va o'pka saratoni kabi og'ir kasalliklar kelib chiqadi. Bundan tashqari atrof-muhitga ham salbiy ta'sir etadi. Elektromobillar, bu kabi noxush gazlarni emas, balki hech qanday zaharli gaz chiqarmaydigan elektr energiyasidan foydalanish orqali ishlaydi. Bu esa atrof-muhitga zarar yetkazishni kamaytiradi va iqlimdagi o'zgarishlarni yumshatadi.
- **Energiya muammolarini hal qilish:** Elektromobillar, energiyani samarali sarflanishi hisobiga yoqilg'i iste'molini kamaytiradi hamda boshqa sohalarni rivojlantirish imkonini yaratadi.
- **Texnologik rivojlanish:** Elektromobil sanoati, yuqori texnologiyalarni va innovatsiyalarni qo'llash orqali avtomobil sanoatiga ijobiy ta'sir qilmoqda. Bularga kuchli batareya texnologiyalari, avtomatlashtirilgan haydash tizimlari va boshqa zamonaviy anjomlarni misol qilishimiz mumkin.
- **Quvvatlash shaxobchalarining yaratilishi:** Elektromobil sanoati, yuqori tezlikda kuchaytirilgan batareya texnologiyalari va savdo-sotiq jarayoni o'rtasidagi raqobatni kuchaytiradi. Bu esa yangi energiya quvvatlash texnologiyalarini rivojlantirish, misol uchun quvvatlanish shaxobchalari, aloqa texnologiyalari rivojlanishi va shu orqali yangi ish o'rinlarini yaratishga imkon beradi.
- **Iqtisodiy o'sish:** Elektromobil sanoati, yangi ish joylarining yaratilishiga, innovatsiyalarni sanoatga kiritishga va avtomobil ishlab chiqarish va qo'llashning yangi ko'nikmalarni rivojlantirishga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Bu esa ish o'rinlarining o'sishi, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida yangi imkoniyatlar yaratishga yordam beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

So'nggi yillarda O'zbekistonda aholi o'rtasida elektromobillarni ommalashish, uning xaridini rag'batlantirish borasida amaliy chora-tadbirlar ishlab chiqilmoqda. Chunki elektromobillar energiya manbaidan mustaqil ishlash imkoniga ega bo'lgan elektrodvigatellar orqali harakatga kiruvchi transport vositasidir¹². Hozirgi kunda ularning xususiyatidan kelib chiqib, bir nechta turi va modellari mavjud. Misol uchun, shahar, suv transportlari,

9 N.M.Rasulov. Actual Problems and Prospects of Development of National Innovative System in Uzbekistan / Indian Institute of Finance Vol. XXXIII No. 2, June 2019. Pages – 399 – 406, India. ISSN : 09703772 (Online).

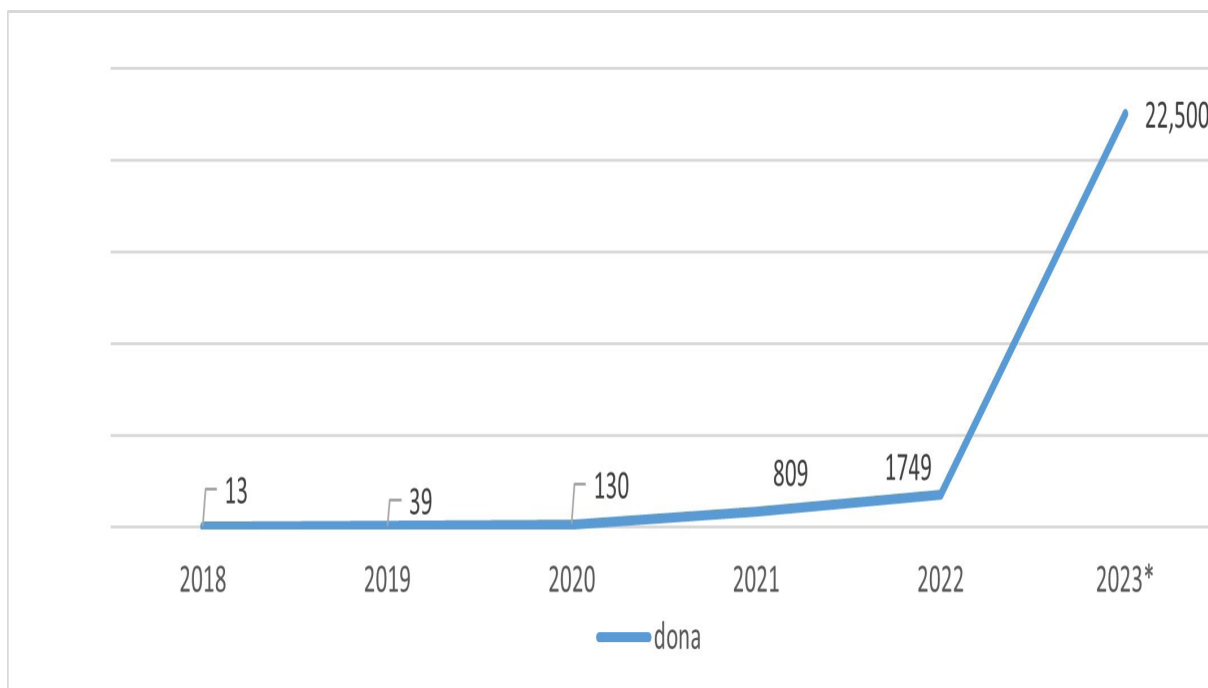
10 <https://www.npr.org/2023/03/30/1166921698/eu-zero-emission-cars>.

11 <https://www.cnn.com/2022/08/25/california-bans-the-sale-of-new-gas-powered-cars-by-2035.html?qsearchterm=California>

12 Червова Наталья Владимировна РЫНОК ЭЛЕКТРОМОБИЛЕЙ: ЭТАПЫ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. 2023. №7. URL: <https://cyberleninka.ru> (дата обращения: 11.03.2024).

sport va yuk avtotransportlari. Jahon avtomobil sanoatining rivojlanishi natijasida O'zbekistonda ham 2018-yildan elektromobillar importi keskin ortdi (1-rasm).

1-rasm: O'zbekistonda elektromobillar importi dinamikasi¹³, dona

Mamlakatimizga 2018-yilda 13 dona elektromobil olib kiritilgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2022-yil yakuniga qadar qariyb 44 baravarga ortgan. Birgina 2021-yilda 16,9 mln. AQSh dollari miqdorida jami 809 ta elektromobil import qilingan, bu ko'rsatkich 2022-yilga kelib 69,8 mln. dollarga teng 2180 ta zamonaviy avtomobil qurilmalarini tashkil etdi.

O'zbekiston Respublikasi Bojxona qo'mitasining ma'lumotlariga ko'ra¹⁴, 2023-yilning yanvar-oktabr oylarida 582 mln dollarlik 22 490 ta avtomobil olib kiritilgan. Mamlakatimizga eng ko'p elektromobil eksport qilgan mamlakatlar orasida Xitoy yetakchilik qilmoqda. Keyingi o'rinlarda Gong Kong, Germaniya, Koreya, BAA va AQSh mamlakatlari joy egalladi. Bundan tashqari, Prezidentimiz tashabbusi bilan yurtimiz shaharlarida elektrobuslar harakatlanib yildan-yilga salmog'i ortib bormoqda. "Toshshahartransxizmat" AJ axborot xizmati ma'lumotiga ko'ra¹⁵, 2023-yilda 94,6 mln. yo'lovchi jamoat transportidan foydalanishga o'tishi natijasida atmosferaga chiqariladigan zararli gazlar miqdori 61,9 ming tonnaga kamaydi. 2023-yilda 27 avtobus yo'nalishi to'liq elektrobuslarga o'tkazildi. Natijada avtobuslardan havoga chiqadigan zararli moddalar miqdori oyiga 93,3 tonnaga kamaydi. Elektrobuslar harakatlanayotgan yo'nalishlarda yo'lovchi oqimi 188% ga ortishi olib borilayotgan islohotlarning samarasi desak mubolag'a bo'lmaydi. Umumiy olganda, u iqtisodiy tarafdin an'anaviy transportlarga nisbatan kamxarj va moliyaviy jihatdan foyda keltirmoqda.

Bugungi kunda yurtimiz ko'chalarida har 10 tadan bitta elektromobillarning harakatlanayotganiga guvoh bo'lmoqdamiz. Uning ekologiyaga ijobiy ta'siridan tashqari, yuqori energiya samaradorligi, avtoulav boshqaruvining soddaligi va past shovqinlanishi, an'anaviy avtomobillarga nisbatan tez ishga tushishi va tezlanishida ham ustunliklarga ega bo'lsa-da, uning murakkab ishlab chiqarish jarayoni, yuqori texnologik xizmatlarni o'z ichiga olishi hisobiga sanoatning o'gir turi hisoblanadi. Uni amaliyotga joriy etish bo'yicha so'nggi yillarda Xitoy yuqori o'rinlarda turgani hech kimga sir emas. Yurtimizda ham Xitoy elektromobillar eksporti bo'yicha birinchi o'rinni saqlab qolib 2023-yilning yanvar-oktabr oylarida import qilingan jami elektromobillarning 20,64 mingtasini (91,7 foiz) Xitoy elektromobillari tashkil qildi.

Dastlab Xitoy ushbu transport vositalari bozorini qo'llab-quvvatlash uchun katta mablag' ajratdi. Mamlakat rahbariyati, albatta, elektromobillar bozorini rivojlantirishni rag'batlantirishda ba'zi muammolarga duch kelgan bo'lsa-da, raqobatbardoshlikka erishish uchun elektromobil ishlab chiqarish kelgusida mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga ta'sirini o'rganib chiqqan holda bosqichma-bosqich islohotlarni amalga oshirdi. Hukumat birinchi navbatda ekologik toza bo'lgan elektromobillar elektr energiyasi bilan harakatlanishini hisobga olgan holda

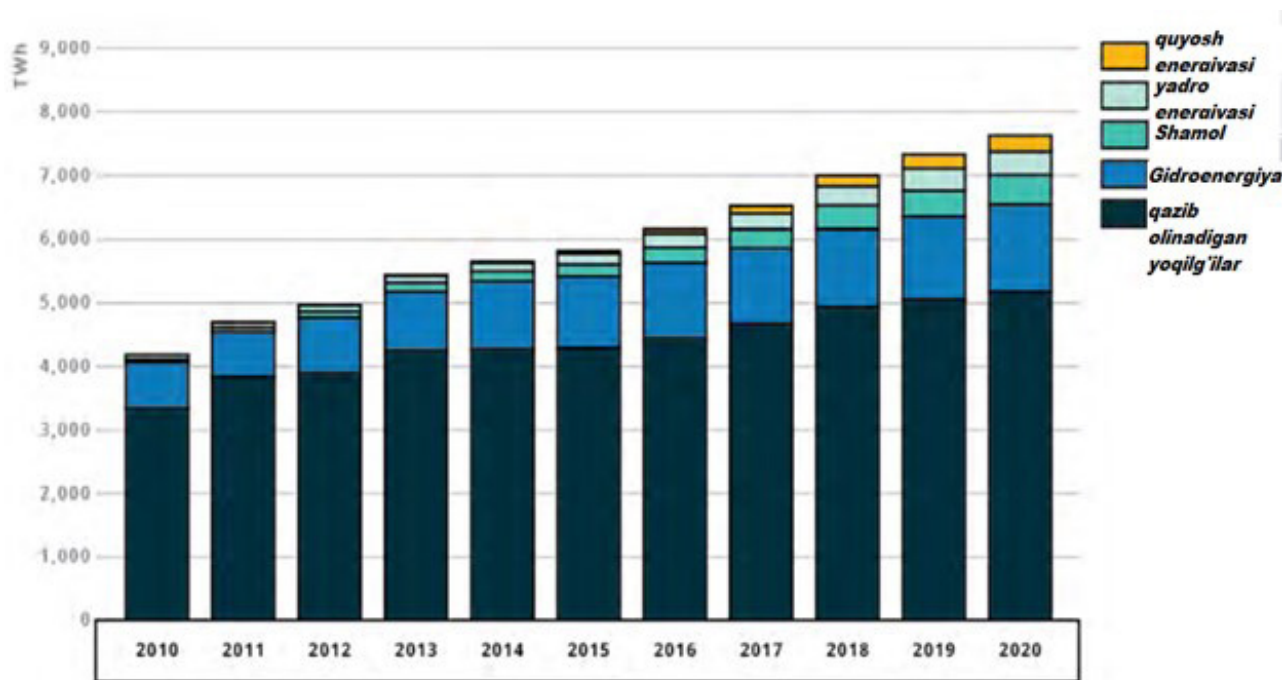
13 Statistika agentligi ma'lumotlari asosida tayyorlandi.

14 <https://t.me/customschannel/31637/>

15 <https://t.me/tshtxuz/5711>.

elektr energiyasini ishlab chiqarish jarayoniga alohida ahamiyat qaratmoqda. 2020-yil ma'lumotlariga ko'ra, Xitoy elektr energiyasining qariyb 65 foizi Issiqlik energiya stansiyasida, ayniqsa, ko'mirdan foydalangan holda ishlab chiqarilmoqda. Shuningdek, elektr transport vositalarini ishlab chiqarishda litii-ionli batareyalarini ishlab chiqarish jarayonini ham talab etadi. Ularni ishlab chiqarish uchun yuqori darajadagi toza litii talab qilinadi, buning uchun katta miqdordagi elektr energiyasi sarflanishi hisobiga bu yana issiqlik elektr stansiyalarida ko'mir yoqishni talab etadi. Bu esa, o'z nabatida elektromobillarning atrof-muhitga salbiy ta'siri an'anaviy transport vositalari bilan bir hil deganidir. Shu munosabat bilan, Xitoy hukumati qazib olinadigan yoqilg'ining ulushini kamaytirish maqsadida quyosh, atom, shamol, gidroenergetika kabilar orqali energiya olish tizimini rivojlantirmoqda (2-rasm).

2-rasm: Xitoyda elektr energiyasi ishlab chiqarish tuzilmasining dinamikasi¹⁶ (2010–2020-yillar)

Rasmdan ma'lum bo'lmoqdaki, 2010–2020-yillarda mamlakatda qazib olinadigan yoqilg'larning salmog'i yildan-yilga kamayib bormoqda. Garchi, elektr transport vositalarining ekologiyaga umumiy ta'siri ilmiy jihatdan to'liq o'rganilmagan bo'lsa-da, ushbu amaliyotning joriy etilishi shahar atrof-muhitining ekologiyasini yaxshilashga yordam bermoqda. Gonkong Xitoy instituti tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki¹⁷, havoning ifloslanishi so'nggi o'n yilda Xitoy shaharlari aholisining sog'lig'iga jiddiy zarar yetkazgan va o'simliklarning rivojlanishiga salbiy ta'sir qilgan. Shu sababli, elektr transport vositalarining joriy etilishidan asosiy maqsad Xitoyda sog'liqni saqlashni yaxshilashga qaratilgan.

Bundan tashqari, XXRning elektromobil sanoatini rivojlantirishni rag'batlantirishdan ko'zlangan yana bir maqsad – bu neftga bo'lgan qaramlikni kamaytirishdir. Elektr transport vositalariga o'tish Xitoyning uglevodorod yoqilg'isini import qilishga bog'liqligini kamaytirish orqali 2022-yilda XXR milliy ishlab chiqarish orqali kerakli miqdordagi neftning taxminan 25 foizini va ko'mirning taxminan 90 foizini ta'minladi¹⁸. E'tiborli jihati shundaki, mamlakatga avtomobil importi keskin kamayib, eksporti yildan-yilga ortib bormoqda.

Avtomobil sanoati rivojlanishi bilan bir qatorda tegishli tarmoqlar ham tobora rivojlanmoqda. Masalan, elektr transport vositalarining joriy etilishi va ishlab chiqaruvchilar o'rtasidagi raqobat sabab innovatsion loyihalar qo'llab-quvvatlanmoqda. Misol uchun, qo'shilayotgan raqamli aqlli tizimlar, avtopilot tizimlarining rivojlanishi, aqlli va simsiz zaryadlash texnologiyalari ham rivojlanmoqda. Bundan tashqari, elektr transport vositalarini tezroq zaryadlashni qo'llab-quvvatlaydigan texnologiyalar ishlab chiqarilmoqda, zaryadlash infratuzilmasi qurilmoqda.

16 <https://international.lbl.gov/sites/default/files/2022-04/China%20Energy%20Outlook%202022-full%20report%2004.22.22.pdf> 46-p.

17 Leung F. Evidence of Ozone-Induced Visible Foliar Injury in Hong Kong Using Phaseolus Vulgaris as a Bioindicator / Felix Leung // Atmosphere. – 2020. – Vol. 11, Issue 3 // URL: <https://www.mdpi.com/2073-4433/11/3/266> (дата обращения: 07.03.2020) – P. 1.

18 Zhou, N., Khanna, N., Zhang, J., Lu, H., Price, L., Fridley, D., Ke, J., Feng, W., Shen, B., Lin, J., and Levine, M. 2022. China Energy Outlook 2022. Berkeley, CA: Lawrence Berkeley National Laboratory (LBNL-2001444) // URL: <https://international.lbl.gov/china-energy-outlook> – P. 42-43.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston, elektromobil sanoatini rivojlantirishga qaratilgan qadamni amalga oshirish uchun bir nechta usullar va strategiyalarni amalga oshirishga oid qadamlar olib borgan mamlakatlardan biri hisoblanadi. Bundan tashqari quyidagi strategiyalar yurtimiz elektromobil sanoatini rivojlantirishga yordam berishi mumkin, deb hisoblaymiz:

1. Qonuniy kafolat va iqtisodiy dasturlar: O'zbekiston hukumati elektromobil sanoatini rivojlantirish uchun qonuniy kafolatlar taqdim etishi va to'g'ridan-to'g'ri sanoatni muvaffaqiyatga olib chiqish uchun iqtisodiy dasturlar ishlab chiqishi muhimdir. Bu dasturlar moliyaviy ta'minot, subsidialar, soliq imtiyozlari va boshqa moliyaviy stimullar orqali yangi sanoatni qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi.
2. Investitsiyalar va innovatsiyalar: Sanoat sohasiga investitsiyalar jalb qilish va innovatsion texnologiyalarni qo'llash, shuningdek, oliy ta'lim muassasalariga va soha bo'yicha yangiliklarni kafolatlash orqali, elektromobilni isloh qilish bo'yicha ishlab chiqilgan yetuk texnologiyalarni rivojlantirish imkoniyatini beradi.
3. Infratuzilma tuzish: Elektromobil sanoatini rivojlantirish uchun kerakli sharoitlar orasida, mahalliy shax-bobchalar va boshqa infratuzilmani tuzish juda muhimdir. Elektromobil yo'l xizmatlarini ta'minlash uchun zarur bo'lgan istiqomat sharoitlari, xarajatlarni tugatish, mashinalarni to'ldirish stansiyalari va boshqa yo'l xizmatlari tuzilishi kerak.
4. Rivojlanayotgan bozorlar va global integratsiya: O'zbekistonda elektromobil sanoatini rivojlantirishda, xalqaro bozorlar va moliyaviy integratsiya uchun ochilganligini tushuntirish uchun xalqaro miqyosda xarajatlarni kamaytirish va eksportni kengaytirishga intiladigan strategiyalar rivojlanishi lozim.
5. Sanoat va ta'lim sohasidagi hamkorlik: Sanoat korxonalari bilan mahalliy oliy ta'lim muassasalari o'rtasida hamkorlik, xususan xalqaro hamkorlik va ta'limni rivojlantirish bo'yicha muvofiqlikning oshishiga imkon beradigan ko'plab dasturlar ishlab chiqilishi kerak.
6. Tashqi aloqalar: O'zbekiston sanoatini rivojlantirish uchun tashqi aloqalarni o'rganish, moliyaviy maqsadlar va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish, sanoatning yanada integratsiyalangan va moliyaviy ravishda mustahkamlashtirilgan bo'lishiga yordam berishi mumkin.
7. Sanoat korxonalarini isloh qilish: Mamlakatning avtomobil sanoati korxonalarini, avtomobil ishlab chiqarish texnologiyalari va mahsulotlarini modernizatsiyalash, elektr transport vositalarini ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish.
8. Turli sohalar bilan integratsiya: Elektromobil sanoati turli sohalarga integratsiya qilinadi, masalan, batareya texnologiyalari, energetika sohasi va boshqa innovatsiyon loyihalar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish.
9. Marketing va sotish strategiyalari: Elektromobil sanoatini rivojlantirish uchun ta'sirchan marketing va sotish strategiyalarini rivojlantirish, mijozlarga elektr transport vositalarining afzalliklarini va samaradorligini ko'rsatib beradi.

Ushbu qadam va strategiyalar O'zbekistonda elektromobil sanoatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishini yaxshilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 19-dekabrda "Elektromobillar ishlab chiqarishni tashkil etishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-443-sonli qarori. <https://lex.uz/uz/docs/-6316583>. Kenan Degirmenci, Michael H. Breitner. Consumer purchase intentions for electric vehicles: Is green more important than price and range? Transportation Research Part D: Transport and Environment. Volume 51, March 2017. Pages 250-260.
2. Avi Chaim Mersky, Frances Sprei, Constantine Samaras, Zhen (Sean) Qian. Effectiveness of incentives on electric vehicle adoption in Norway. Transportation Research Part D: Transport and Environment. Volume 46, July 2016, Pages 56-68.
3. Yusupov Sarvarbek Sodiqovich. Mamlakatimizda elektromobillarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha yaratilayotgan imkoniyatlarning tahlili va infratuzilmani yaratishning ahamiyati. KIMYO INTERNATIONAL UNIVERSITYIN CENTRAL ASIAN JOURNAL OF STEM ISSN 2181-2934 <http://stem.kiut.uz>.
4. Червова Наталья Владимировна РЫНОК ЭЛЕКТРОМОБИЛЕЙ: ЭТАПЫ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. 2023. №7. URL: <https://cyberlenin.ru/ru/article/view?id=1111111>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.